

15. szám.

# ISKOLAI LAP,

protestans növelészeti közlöny.

Szeged, 1861. július 30.

Felelős szerkesztő:  
**Szeberényi Lajos.**  
(Lakása: Élészáz utca, 55-dik szám.)  
Főmunkatárs: **Vince Sándor.**

*Megjelen:*  
Minden hónap 10., 20. és 30-dikán.  
*Előfizetési díja:*  
Egész évre 2 forint, félévre 1 for.

## A német tanítók 12. nagy gyűlése Köthenben 1861. máj. 20., 21., 22. és 23-dikán.

Mint más években, úgy most is, május 20. előleges tanácskozmány tartatott, melyben a napirend kitűzésén kívül az elnökök és naplívivők jelöltettek ki.

Másnap 8 órakor gyűltek össze a Németország különböző vidékeiről összesereglett tanítók, s egy alkalmi ének elzengése után a polgármester üdvözlötte a megjelenteket; az elnökök és jegyzők megválasztattak. Erre következett dr. Schmidt gymnasiumi tanító előadása, melynek címe: „A német tanító.” Ebben mindennek előtt a tanítót általában jellemezvén, átment azon kérdés fejtegetésére: milyennek kell a német tanítónak lennie?

Legyen — úgy mond — kiválólag német, milyen akkor lesz, ha a német nyelvben „elmélyed,” ha benne népének szellemi élete világossá lesz, ha a nyelvvel és nyelvben nemzete életét éli, s ezáltal a hazafiúságban elmerül. Hogy pedig ilyen lehessen, ismernie kell a nép irodalmi termékeit, melyek a nyelvnek megtestesülése; ismernie kell pedig nemcsak az irodalomtörténetből, hanem a szellemi hősök élő kútfejéből innia, s abból lelkesedést szívnia. Alcibiades egy athenei tanítót pofon ütött, mivel iskolájában Homert nem találta. Így kell a német remekíróknak is német iskolákban a nemzet gondolkodásmódját képezniök. A nemes képeknek, nagyszerű érzületeknek, lelkesítéseknek és óvásoknak — mond Herder — nemcsak könyvekben kell heverniök, de az iskolákban, mint a szérün, szükséges a tiszta magot a polyvától elkülöníteni, a jót és nemeset olvasni, könyv nélkül tanulni. Ily szellemtől voltak ihletve mindazon férfiak, kik az iskolát mostani magaslatára emelték, mint Pestalozzi, Schwarz,

Niemeyer, Stephani, Dinter, Zerrenner, Harnisch, Diesterweg. Az tehát a német tanító, kiből a német nemzet szelleme szól. —

Második jellemvonása a német tanítónak a vallásosság. A keresztyén vallást a német szellemmel egyezőleg Luther proclamálta, midőn azon föladatot tűzte ki, hogy minden keresztyén férfi legyen pap, minden nő papné, akár fiatal akár öreg, akár úr akár szolga, akár tanult akár tudatlan. A német tanítónak is az emberiség eszményével, Krisztussal, van kizárólag dolga, hogy általa, a világ növelője által béke, öröm, szeretet, türelem, hűség, alázatosság, szelidség, isteni félelem terjedjen, hogy a növendékek is az ő példáján emelkedjenek. Ennél fogva szükséges, hogy a tanító a világ könyvét, a klasszikus könyvek klasszikus könyvét olvassa, melynek igazságai megmaradnak, míg az emberi vélemények, bármi soká voltak is divatosak, a feledés éjébe süllyedtek, melynek igazságaival valamennyi nagy szellem táplálkozott, s melytől nagyságát és fényét kölcsönözte. Hol a szent irás nem uralkodik — mond Luther — senkinek sem tanácsolom, hogy gyermekét oda adja. Mit Isten ígéje nem igazgat, annak el kell pusztulnia. — De a német tanítónak Isten ígését emberi tanításoktól meg kell különböztetnie, tudnia kell, hogy a vallásos emberre nézve csak Krisztus változatlan, és ki magát melléje mint ilyen helyezi, legyen az ember, vagy irott bötü, ellensége Krisztusnak. A keresztyénség igazságai örökkévalók, mint az emberi szellem, a formák ellenben elenyésznek az emberekkel, kik által létrejöttek. Nem a tekintély az igazság, hanem az igazság tekintély.

Harmadszor megkivántatik a német tanítótól, hogy folytonosan az emberi természet tanulmányozásával foglalatoskodjék. Ne legyen Humboldt Sándor; mert Isten csak keveseket — minden században csak egyet — áraszt el túlságosan ajándékaival; ne legyen Ritter Károl a földrajzban, Schlosser és Ranke a történelemben; de egy felől birjon az éghajlat, természet, ember mélyebb ismeretének sejtelmével, más felől ismerje föl a gondviselés működését a történetben, hogy a mindenható Istenben való hit lelkesítse, — az igazság, szabadság és szeretet győzelmének reménye erősítse. De ha más tudományokban mint tanítvány hallgat is a nagy mesterekre; egy tudományban — mennyire egyénisége engedi — maga legyen mester: az emberismeretben és növelésben. Külső gyakorlat, nyers kezelés, melyet hagyományilag eltanult, a német tanítóhoz nem illik. Ha nem akar mesterember,

hanem művész lenni, művész, ki a legfőbb művészetet, az embernövelést gyakorolja; föladata nagyságának tudatán kívül az emberi természet mélyébe kell bepillantania. Bizonyos, hogy növelő csak az lehet, ki az embertannak ura. A kerétszótól megkivánjuk, hogy kellő időben és helyen vesse el a magot, tehát, hogy a növényt s a neki való talajt ismerje. Mi óriási balgaság tehát azt hinni, hogy a tanító embereket növelhet, anélkül, hogy az emberi természetet ismerné. Lehet valaki a legtanultabb ember, és mégis rossz növelő, s a tanító különben középszerű ismeretek birtokában mint derék növelő léphet föl, ha az ember lényét ismeri s növelni képes.

Ezután Halben János, hamburgi iskolaigazgató lépett föl s e kérdésre felelt: „Mit tehet az iskola a közszellem előmozdítására?” Értéközésének tartalma oda ment ki: hogy a közszellem az iskola egész szervezete által ébresztethetik, miután ez a tanítványokat kényszeríti, hogy abba mint szerves tagok helyezték be magokat, hogy ez érzületbe mintegy beleéljék magokat. Ez azáltal történik meg, hogy 1) a tanítvány megtanulja, saját hajlamait zabolázni, 2) az értelmi és erkölcsi törekvéshez csatlakozik, 3) a rend gyámolítására emelkedik.

Az iskola e célt a tanítványoknak, mint egyenlően jogosítottaknak és kötelezetteknek együtt élése, a tanítónak mint a mindeneket kötelező törvény képviselőjének befolyása, egyes tantárgyak által érheti el, mely tantárgyak föltételezik a közös munkásságot s az egyesnek alárendölését. Az iskola tegye képessé a tanítványt, hogy az iskolában eltulajdonított közszellem az életben gyakorlati hatást adjon.

Schnell az előtte szólóval nincs egy véleményen. A németek épen az általánosság emberei. Azon ellenvetést teszik nekik, hogy mindenütt otthon vannak, ők kosmopoliták. Én ezt u. m. nem akarom kárhóztatni. De azon szemrehányás nagyon igaz, hogy nem legközelebbi szomszédságban kezdjük. Az egyház, az állam, a társaság mindent az iskolától követel; és mi szegény tanítók, ha becsületesek akarunk lenni, kénytelenek vagyunk bevallani, hogy minde föladatokból keveset végezhetünk. Nem arra való-e az élet, a társaság, az állam, az egyház? Vagy mire valók ezek? Éleszsék ezek a közszellemet. Az iskolának e tekintetben szűk korlátok közé kell szorítkoznia. Vagy hiányzik gyermekeinknél a közszellem? Nézzék önök a vidor fiút. Ha társai körébe lép, mi örömet csatlakozik hozzájuk, hogy velök együtt tanuljon. Én magántanító voltam, milyen nehéz volt egy gyermekkel bánnom; mennyivel könnyebb, ha többen vannak! Akkor

tízszerte szivesebben tanulnak. Az alapelvek, melyek itt követendők, nagyon egyszerűek. Ha gyermekeinket szeretetre növeljük, mire mindennap van alkalom, és igazságszeretetre, meg engődelmességre, melynek gyökere szeretet és igazság, nem kell, hogy a gyermeket külön utasítsuk, miszerint az egészhez csatlakozzék.

E nézetekhez az értekező is hozzájárulván, rövid szünet után Biedermann tanár a történelemtanításról értekezett. A történet tényeknek, mint okoknak s hatásnak kifejtése. De a gyakorlatlan ész könnyebben fog föl egyes tényeket, mint ezek sorozatának kifejtését. Továbbá a történet a gyermek képzetvilágától távol áll; a történetet a legrégibb időknől kezdve szokás előadni; végre a politikai történet oly természetű, hogy nagyon bajos úgy rendezni, miszerint előbb csak a könnyebb részleteket közöljük, azután a nehezebbeket. E nehézségek indították Kellnert azon állításra, hogy a történet nem tartozik az iskolába, legalább a népiskolában nem. De én azt hiszem, mond értekező, hogy a történetet lehet a neveléshez alkalmazni. E közvetítés egy felől az anyag változtatásában, hogy t. i. a túlságosan kegyelt politikai történetnek a művelődés története bocsáttassék eléje, részint a kezelésben keresendő. A művelődés története kezdetnek azért célszerűbb, mivel tárgya a növendék életköréhez közelebb áll. Ennek tárgyai a legközönségesebbek, a ház, család, az élet szükségéi: ruházat, élelem, lakás, népi ünnepek, s ezekről megy át a távolabbiakra: anyagiakra és szellemiekre. Továbbá az anyag nagyon könnyen fölfogható. Végre itt visszafelé is mehetni, mivel a művelődés olyasmiről, ami jelenünkbe behat. E szerint a jobb iskolákban már divó szemléleti oktatással összekapcsolható. Péld. a gyermeket legközelebbi környezetében körülvezetjük, a látottakról kérdezősködünk, azután pedig elmondjuk, hogy ez is, amaz is hajdan nem úgy volt, mint ma van, miért történt e változás, s így a jelen észleléséhez a múltat kapcsoljuk. Itt rendszeres tanításról szó nem lehet. De beszélünk majd az élelemről, majd az öltözetről, lakásról, ismét visszatérünk a ruházatra stb., mi aztán a társadalmi viszonyokra, erkölcsökre, szokásokra stb. vezet. A második fokon már nagyobb rendszeresség uralkodik, s a történet, valamint amott a szemléleti, úgy itt a földrajzi oktatással összekapcsolható. A harmadik fokon már maga a történet képezné az alapot, de itt is a művelődés története a túlnyomó.

Az ily oktatás előnyei részint nemlegesek, a mennyiben ez ág tanításának nehézségeit elhárítják, részint tevőlegesek,

hogy t. i. ezáltal az ifjuság figyelme ébresztetik, a második fokon a nemzeti erények ápolása, mi egyúttal a közszellem terjesztésének is egyik tényezője. Azonban vajjon az ily reform a gyakorlatban kivihető-e? ez azon kérdés, melyről önök ítélete igen fontos.

Tiedemann kérde, milyen iskolákban, vajjon csak az elemiekben-e, vagy a felsőbbekben is kívánja a történetet ekkép taníttatni? A művelődés történetét alapul szinte elfogadja; a mit politikai történetnek hívnak, az gyakran nem egyéb, mint évszámok, uralkodók és hóditók neveinek hal-maza. A gyermekeknek a történetben az emberi nem fejlődését kell tanulniok. De itt is nehéz a választás, péld. a jogviszonyok kifejtése. A történet ne legyen más, mint történeti szemléleti oktatás. Továbbá a művelődés története nagy férfiakra és eseményekre támaszkodik. A gyermekekre nézve az ember az, min fölfogási tehetségöket gyakorolják, azért szeretnek az emberekről valamit hallani. Ennélfogva szükségesek történeti élet- és jellemrajzok. Harmadszor a történetet lehetőleg szemléletivé kell tenni. Erre nézve még sok a hiány az eszközökben, különösen olcsó történeti képekben. Azonban van belső szemlélet is.

Janson mindkét előadásra fölvilágosító jegyzeteket tesz. —

Albrecht: Kellnernek igazsága van, hogy a történelem nem az elemi iskolába való. Itt csak történeteket kell a történelemből elbeszélni, melyek a történelemnek elemei. Tiedemannal nem érthet egyet, ki az ókorral kívánja a történetet kezdetni; Biedermannak igazsága van, hogy a történetnek a földrajzhoz kell csatlakozni.

Dr. Zimmermann: Szükséges a történeti tényeket ismerni; ha csupán a közel eseményekről van szó, csak a hazai történet tanítható. A jelenből a multba visszavezető módszer képtelenség. — A tárgyválasztásra nézve nem lát nehézséget; különben is a nehézség nem ok valami ellen. Abban egyetért, hogy a történeti oktatás legyen szemléleti, hogy a gyermek eleven képeket lásson.

Dr. Schweitzer, udvari lelkész: Képzeljük a tanítót gyémántköszörűsnek. A gyémánt csak saját porában köszörülhető. Így a gyermeki lélek is. Ennek egyik főeszköze a történeti oktatás. De ezt nem az által érjük el, ha apró történetkéket adunk a gyermeknek; de azáltal sem, ha vázlatot nyújtunk neki, hanem nagy történeti képek által. Ezekben a nagy tetteket úgy kell előadni, hogy a gyermek érezze, miszerint az ő munkája, a csekély ember tettei is szükségesek,

s az elől álló hős csak személyesítője a nép törekvésének, de mindnyájunknak vele kell működünk. Szóló ezt főtékintetnek tartja a történeti oktatásnál.

(Folyt. köv.)

## TÁRCA.

### Belföldi tanügyi szemle.

A soproni evang. tanítóképezdében a lefolyt 18<sup>60</sup>/<sub>61</sub>-dik tanévben 67 növendék nyert oktatást, és pedig 8 a harmadévi gyakorlati, 12 a másodévi, 22 az első évi elméleti tanfolyamot végezte, 25 pedig az előképző osztályban tanult. A tanév folytában 4 nyert alkalmazást, s annak végével szinte 4 tette le a képességi vizsgát, kik azonnal alkalmaztattak, mint rendes tanítók. Általában három éves létezése alatt már 35 tanítót adott ezen intézet az egyháznak.

A növendékek kevés kivétellel mind az intézetben láttatnak el lakással és élelemmel, a miért évenként 48, a szegényebbek 32 frtot, vagy épen semmit sem fizetnek s közülök többen díjpénzt is huznak, ez évben összesen 172 frtot. Az előképző osztály a helybeli gymnasium új szervezése következtében annyiban megszüntetik, a mennyiben a rendes tanulmányokat a növendékek a gymnasiumban hallgatják, a zenészetben azonban már a 3. gymnasiumi osztálytól kezdve oktattatnak a képezdében, s az ilyenek a mennyire a hely engedi, itt lakást is kapnak. A sajátképi képezdébe, mely két évi elméleti s egy évi gyakorlati tanfolyamból áll, csak olyanok vétetnek föl, kik legalább is 4 gymn. osztályt dicséretesen végeztek, s a zenészetben a szükséges előkészülettel bírnak.

A képezdei tantárgyak a növeléstan, tanmód és tanítói maga alkalmazáson kívül: magyar és német nyelv és irály, fejszámvetés, jegyekkel számvetés, téralakrajz és mértan, földrajz és történelem, természetrajz és tan; s miután ezen tantárgyakban a növendékeknek már kell a kellő ismeretekkel birni akkor, midőn a képezdébe lépnek, itt nem annyira azok betanulásával, mint előadásuk módjával foglalkoznak. A vallásból: a szentírás ismerete, egyháztörténelem, a káté és bibliai történetek magyarázása. Továbbá karének, egyházi énekeink egyhangu melodiái, melyek közül a képezde által kiválogatott s kiadott 86 melodiát minden növendéknek be kell tanulni; — violin, zongora, ez utóbbiban a kezdőket az

ügyesebb képezdei növendékek oktatják, kik viszont a képezdei tanároktól vesznek erre útmutatást, úgy, hogy minden egyes növendék hetenkint legalább 3—4 órában oktattathatik. Az orgonalásban minden növendéknek kell annyira menni, hogy képes legyen a képezde által szerkesztett egyházi melódiákat eljátszani, végre a general bass. Gyakoroltatnak még a szépírásban, az üteny-mód szerint s a rajzolásban; \*) oktatnak a gyümölcsfa- és selyemtenyésztésben és méhészetben gyakorlatilag, mihez a képezdei tágas s kellőleg fölszerelt kert s ennek tözsomszédságában levő eperfa-telep kellő alkalmat szolgáltatnak nekik. Ugyan a képezdei kertben van egy jól fölszerelt gymnastikai tér is, hol a növendékek szabad óráikban magukat gyakorolhatják, s rend szerint annyira mennek, hogy a gymnasiumi növendékeknek is adhatnak útmutatást. A közelben levő uszodát is használják.

A növendékek számára 15 lakszoba van az intézetben, kellőleg bútorozva ágyneművel, s mindegyik egy zongorával ellátva. Van továbbá az intézetnek mintegy 2000 kötetből álló könyvtára, ásvány, növény, rovargyűjteménye, chemiai laboratoriuma kellőleg fölszerelve, igen szép térkép- és zene-szergyűjteménye s egy jó orgonája.

Ezek szerint alkalmuk van növendékeinknek jövendő pályájokra magokat kellőleg kiképezni. Fájdalom, hogy rend szerint csekélyebb tehetségű ifjak lépnek intézetünkbe; azonban folytonos gyakorlás, oktatás, buzdítás által mégis annyira mennek, hogy használható emberek válnak belőlük, legalább még eddig egy ellen sem volt panasz, ki az intézetből kilépett, hogy helyét be ne töltötte volna, sőt egyik s másikat közülök kitünő dicséretekkel látom halmozva nagyúr becses lapjában is.

Az intézet föntartása az 18<sup>60/61</sup>-dik tanévben 4670 frt 35<sup>1/2</sup> krba került, mihez a növendékek 1875 frttal járultak, a többi nagyobb részt kegyes adakozásokból folyt be.

*Pálfy József,*  
igazgató.

— A nyiregyházi képezde igazgatóságának jelentését is vettük, mely szerint Luther kátéjának magyarázatát, ószövetségi történeteket, 40 éneket, növelés- és oktatástant, számvetést, világtörténelmet, természettant, orgona melletti

\*) Egy-két szépírási és rajzmintát alkalmunk levén látni, ezeket kitünőknek mondhatjuk. *Szerh.*

éneklést, magyar és német nyelvet Noszág János, igazgatótanár, tót nyelvet Brocken Lajos segédlelkész, orgonálást pedig Szénffy Gyula tanítottak. A tápintézetben 15 ifju étkezett. A város 56,000 □<sup>o</sup> jó földet adott használatul a képezdének. Egy 4—500 forintos orgona szerzésére is van kilátás, mely összeg önkénytes adományok útján fogna bejöni.

### Külföldi tanügyi szemle.

— Bécs. Az itteni község tanács következő határozatot hozott: 1) Sürgetős szükség, hogy a népiskola a ránehezülő nyomástól megszabaditassék s a kor kívánataihoz képest újra szerveztessék; 2) az iskolai osztály utasittatik erre vonatkozó javaslatot készíteni. A vita leginkább azon kérdés körül forgott, vajjon a birodalmi tanács, miután azt a miniszter szűkebbnek nevezte, illetékes-e határozathozatalra, miután az iskolák újrászervezése a concordatum revisiójával, melyre a szűkebb birodalmi tanács nincs jogosítva, szoros kapcsolatban áll.

\* Baden. A kir. kormány kérdést intézett a kerületi iskolai felügyelőkhöz: vajjon nem volna-e célszerű, hogy a tanítók hivataluknál fogva tagjai legyenek mindenhol a helybeli iskolai bizottmányoknak? Reménylik, hogy az iskolai hatóság méltányos lesz e kérdés eldöntésében.

— Japan. Nagyon csalatkoznék, ki azt hinné, hogy az itteni műveltség alacsony fokon áll. Jeddoból írják, hogy ott mindenki, a legszegényebb kuli épen úgy, mint a legnyomorultabb szolgáló tud olvasni.

### Üzenetek.

— *Makó.* V. S. Ebbe későn, de a jövőben sem lesz késő. Különben most a levélszekrény meg van telve.

— *Vésse.* Sz. S. A könyvcsomagot június 26. tettük postára. Most újra sürgettük; ha még sem érkezett volna meg, tudósítást kérünk.

— *Sptk.* Zs. I. Köszönet a becses küldeményért. Legközelebb adjuk.

— *T.-Keresztúr.* G. L. Meghagyása szerint intézkedtünk. Az érdekes cikk végét várjuk.

— *Nagylak.* Sz. A. A fürdőben semmi sem termett?

 **Az Iskolai lapból még teljes számú példányok kaphatók.**

Nyomatott Szegeden, Burger Zsigmondnál.